

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย

The Development of the Quality of Life for the Senior Citizens in the Senior Schools under the Local Administrative Organizations in the Central Region of Thailand

วรดา รุ่งเรือง / Worrada Rungrueng

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม / Graduate College of Management, Sripatum University, Thailand

E-mail: aung669@hotmail.com

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 7 กรกฎาคม 2562 แก้ไข 16 กรกฎาคม 2562 ตีพิมพ์ 30 กันยายน 2562

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย รวมถึงเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุดังกล่าว โดยการศึกษาใช้ระเบียบแบบแผนวิธีวิจัยเชิงผสมโดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตัวอย่างในการวิจัย คือนักเรียนผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย จำนวน 310 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 15 ท่าน ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับส่งผลมากที่สุด สำหรับปัจจัยด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับส่งผลมากที่สุด และปัจจัยด้านโรงเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยในภาพรวมอยู่ในระดับส่งผลมากที่สุด และยังพบว่า ปัจจัยด้านผู้เรียนและปัจจัยด้านโรงเรียนส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, โรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

This study aims to study the level of quality of life development for the senior citizens in the senior schools under the local government organizations in central region of Thailand. The study also aims to examine the factors affecting quality of life of the senior citizens in such the senior schools. This study uses a mixed-method research methodology: both quantitative and qualitative research methods. The sample group was 310 senior students. Data was collected by questionnaires. Statistics used were frequency, percentage,

mean, standard deviation, and multiple regression analysis. And collecting data by interviewing 15 senior school administrators. The study indicated that the development of quality of life of the senior citizens in the senior schools under the local administrative organizations in central region of Thailand in overall, the level was at the highest level. For student factors affecting the quality of life development of the senior citizens in the senior schools under the local administrative organizations in central region of Thailand in the overall were at the highest level. And the school factors affecting the quality of life of the senior citizens in the senior schools under the local administrative organizations in the central region of Thailand in the overall picture were at the highest level. It was also found that the student factors and school factors directly affected the quality of life of the senior citizens in the senior schools under the local administrative organizations in central region of Thailand with statistical significance at the level of 0.05.

Keywords: Quality of Life, Senior Citizens, Senior Schools

บทนำ

ปัจจุบันนานาประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญกับสถานการณ์ การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรสูงอายุ ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน จากผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ทั้ง 5 ครั้งพบว่าประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยในปี 2537 มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศและเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 ร้อยละ 10.7 ร้อยละ 12.2 และ ร้อยละ 14.9 ในปี 2545, 2550, 2554 2557 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ซึ่งจากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557 และมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทยคาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ในปี พ.ศ.2563 และจะเป็นสังคมสูงอายุระดับสุดยอดในปี 2578 ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลมีนโยบายที่จะดูแลผู้สูงอายุ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545-2564 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) พ.ศ.2552 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐต้องจัดเตรียมระบบการดูแลผู้สูงอายุ เช่นการให้บริการทางด้านสุขภาพ และการจัดสวัสดิการทางสังคมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ดังนั้นการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตจึงเป็นประเด็นสำคัญ เพราะ ผู้สูงอายุ คือ บุคคลคือ คลังสมอง คือภูมิปัญญาของแผ่นดิน ถึงแม้ว่าผู้สูงอายุจะมีปัญหามากมายโดยเฉพาะปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและมีความต้องการการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวและชุมชน แต่ถ้าผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง มีสุขภาพจิตดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และพึ่งตนเองได้ในชุมชนก็จะสามารถช่วยเหลือสังคมได้อย่างมีคุณค่า ดังที่ ศศิพันธ์ ยอดเพชร (2544) ได้ให้ความหมายการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ที่ครอบคลุม คุณลักษณะดังนี้ (1) เป็นผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful ageing) ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความพึงพอใจและความปรารถนาของตนเอง (2) เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความสามารถ (Productive Ageing) เป็นความสามารถในการพึ่งพาตนเองเท่าที่จะทำได้ของผู้สูงอายุ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ หมายถึงการผสมผสานกันระหว่างความต้องการของบุคคลและสังคม ที่ต้องอยู่ภายใต้บริบททางวัฒนธรรมเดียวกัน นั่นก็คือคุณภาพชีวิตของบุคคล จะขึ้นอยู่กับความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลที่สภาพสังคมและวัฒนธรรมของบุคคลนั้นหล่อหลอมมา ซึ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตจะต้องเน้นหนักในการพัฒนาสุขภาพอนามัย การศึกษา การประกอบอาชีพ การรักษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวิตในครอบครัว และการจัดความยากจนด้วยการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและประชาชนเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกัน (United Nation, 1995: 1-4) ซึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมตาม

ความสนใจของผู้สูงอายุ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพ ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545-2564 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) พ.ศ.2552 และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ และยังกำหนดให้ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) โดยประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับจากโรงเรียนผู้สูงอายุ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559: 3-7) ได้แก่ (1) ด้านสุขภาพร่างกาย (2) ด้านจิตใจ (3) ด้านสังคม (4) ด้านจิตปัญญา (5) ด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้โรงเรียนผู้สูงอายุไม่มีรูปแบบที่ตายตัวมีความแตกต่างไปตามความต้องการของผู้สูงอายุ และบริบทของพื้นที่ ซึ่งความแตกต่างของรูปแบบการให้บริการผู้สูงอายุนั้นจะเป็นประโยชน์หากมีการจัดการเรียนการสอนโดยกำหนดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาผู้สูงอายุสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2560: 5) แต่ปัญหาที่ผ่านมา คือ มีการดำเนินการชมรมผู้สูงอายุในกว่า 26,263 แห่ง (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) แต่มีการดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพียง 1,064 แห่ง ทั่วประเทศเท่านั้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจำนวนโรงเรียนผู้สูงอายุยังมีน้อยมากและไม่แพร่หลายเมื่อเทียบกับสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในปัจจุบัน อีกทั้งยังพบว่า มีโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังไม่สามารถดำเนินการจัดหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้กับนักเรียนผู้สูงอายุได้อย่างต่อเนื่อง และยังมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกหลายแห่งที่ยังไม่สามารถจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา และการพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ยังขาดงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุของประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษานี้ขึ้นเพื่อเป็นการเสนอแนวทางในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุและผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลผู้สูงอายุสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการให้บริการดูแลผู้สูงอายุในภาคต่างๆ ของประเทศไทย เพื่อนำไปขยายผล ต่อยอด หรือ ปรับใช้ในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้บริบทที่คล้ายคลึงกันเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีและการมีสุขภาวะที่ดีให้กับผู้สูงอายุในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1). เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย 2). เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย 3). เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย และ 4). เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต

สมพร เทพสิทธา (2535: 143) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องพัฒนาทั้งด้านจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีการดำรงชีวิตได้ในระดับที่เหมาะสมกับความจำเป็นขั้นพื้นฐานมีสัมมาอาชีพ มีรายได้ตามสมควรแก่อัตภาพ มีปัจจัยสี่ในการครองชีพ (ด้านเศรษฐกิจ) มีการศึกษาตามสมควร มีสุขอนามัยที่ดี มีครอบครัวที่ดี (ด้านสังคม) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ (ด้านจิตใจ) นอกจากนี้ยังกล่าวถึงคนที่มีความหมายที่ดี ว่าควรมีลักษณะดังนี้ 1) มีความรู้ดี 2) มีสุขภาพอนามัยดี 3) มีความสามารถดี 4) มีความคิดดี 5) มีการกระทำดี 6) มีจิตใจดี ในขณะที่ Sheldon (2000:321) กล่าวว่าคุณภาพชีวิตคือการรวมความเพียบพร้อมในเรื่องความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน มีความพอใจในชีวิต มีความปลอดภัย มีความสุข มีอิสระเสรี และชีวิตมีความมั่นคง

โดยคุณภาพชีวิตประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่ (สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2545; Liu,1975: 12; Flanagan,1978: 138-139; Beadle-Brown et al., 2008: 380)

1. ด้านร่างกาย เป็นการรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น
2. ด้านจิตใจ เป็นการรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง ได้แก่ การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่มีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นต้น
3. ด้านสังคม คือการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม และรับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย
4. ด้านจิตปัญญา คือการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ
5. ด้านเศรษฐกิจ คือการมีค่าครองชีพจากการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ

ซึ่งมีทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่สำคัญ 2 ทฤษฎี ได้แก่ (1) ทฤษฎีกิจกรรม Havighurst (1963: 350) ที่อธิบายว่า ผู้สูงอายุที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี ควรเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจและให้เหมาะสมกับวัยสูงอายุ ซึ่งจากการศึกษาของ Graney (1975: 701-706) พบว่าผู้สูงอายุที่มีความสุข คือผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในสังคมมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Markides & Martin (1979: 86-93) ที่พบว่า การได้ร่วมทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขในชีวิตที่ดีขึ้น (2) ทฤษฎีบทบาท ที่อธิบายว่า ผู้สูงอายุควรได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ เพื่อทดแทนบทบาทที่ทอนเหล่านั้นเคยมีในช่วงก่อนการเข้าสู่วัยสูงอายุ (Barrow and Smith, 1979)

แนวคิดเรื่องผู้สูงอายุ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) ได้ให้นิยามว่า ผู้สูงอายุหมายถึงประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิงซึ่งมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป นับตั้งแต่อายุเกิด สำหรับประเทศไทยพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ได้ให้หมายความว่าหมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุเกินกว่าหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป และมีสัญชาติไทย ส่วนคำว่า "สังคมผู้สูงอายุ" องค์การสหประชาชาติ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ และระดับ Super-aged society โดยให้นิยามของระดับต่างๆ ซึ่งทั้งประเทศไทย และ รวมทั้งประเทศต่างๆ ทั่วโลก ใช้ความหมายเดียวกันในนิยามของทุกระดับของสังคมผู้สูงอายุ ดังนี้ (ชมพูนุท พรหมภักดี, 2556: 2-3)

1. การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Ageing society หรือ Aging society) คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 10% ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี เกิน 7% ของประชากรทั้งประเทศ
2. สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือ เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็น 20% หรือ ประชากรอายุ 65 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 14% ของประชากรโดยรวมทั้งหมดของทั้งประเทศ
3. Super-aged society คือ สังคมที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า 20% ของ ประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามทุกประเทศทั่วโลกมีการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในช่วงเวลาแตกต่างกันตามความเจริญ มั่งคั่ง ซึ่งมีผลต่อสุขภาพและการมีอายุยืนของประชาชน (ผู้สูงอายุ (Older person))

แนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุ

ของกรมกิจการผู้สูงอายุ (2559: 3-6) กล่าวว่า โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นการจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมตามความสนใจของผู้สูงอายุ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ เลือกกิจกรรมที่ช่วยเพิ่มความรู้ และทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ สารการเรียนรู้ต้องทำให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพ และถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ของตนเองให้กับบุคคลอื่น อยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพ ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม โดยรูปแบบและกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งนี้จะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ไว้ชัดเจน

อาจเปิดเรียนตลอดปี หรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วัน ซึ่งประโยชน์ที่ผู้สูงอายุได้รับจากโรงเรียนผู้สูงอายุ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2559: 7) ได้แก่ 1.ด้านสุขภาพร่างกาย ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ กระฉับกระเฉง มีสุขภาพแข็งแรง อายุยืน 2.ด้านจิตใจ ช่วยให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าในตนเอง ลดความเหงา ทำให้เกิดความสดชื่น กระชุ่มกระชวย 3.ด้านสังคม ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลอื่น และได้รับการยอมรับในฐานะสมาชิกของกลุ่ม 4.ด้านจิตปัญญา สามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามวัย รู้เท่าทันและเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น 5.ด้านเศรษฐกิจ เรียนรู้ทักษะอาชีพที่สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ต่อไป ซึ่งจากการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ของประชากรสูงอายุของ Escuder-Mollon et. al. (2014) พบว่า การเรียนรู้ของผู้สูงอายุมิได้เป็นการศึกษาเพื่อการมีงานทำ แต่เป็นการศึกษาเพื่อความพึงพอใจ หรือการทำให้ตนเองไม่อยู่นิ่ง (Keeping active)

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย จำนวน 26 โรงเรียน มีจำนวนประชากรนักเรียนทั้งสิ้น 1,640 คน กำหนดขนาดตัวอย่าง ตามตารางของเครซีเมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970: 608) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดตัวอย่าง 310 คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(Key Informants) เพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 15 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง ห้วงเดือนมีนาคม พ.ศ.2558 โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล จำนวน 6 ข้อ 2) ปัจจัยผู้เรียน จำนวน 4 ข้อ 3) ปัจจัยโรงเรียน จำนวน 2 ข้อ 4) ปัจจัยการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบไปด้วยตัวชี้วัดจำนวน 5 ตัว รวมจำนวน 25 ข้อ มีความเชื่อมั่นซึ่งคำนวณด้วยสูตรคำนวณสัมประสิทธิ์แอลฟา ด้วยวิธีของ Cronbach เท่ากับ 0.97

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อหาค่าทางสถิติดังนี้ การแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติหาค่าการถดถอยพหุคูณ ประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในระดับผู้บริหารเป็นคำถามแบบมีโครงสร้างโดยใช้การจัดหมวดหมู่และสรุปตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรในการศึกษาคั้งนี้ส่วนใหญ่พบว่าเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 85.2) มีอายุระหว่าง $\leq 60-65$ ปี (ร้อยละ 46.8) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (ร้อยละ 42.9) ซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 26.5) มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 51.9) และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 66.5)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงผลมาก ($\bar{X} = 4.45$) ด้านจิตใจ ($\bar{X} = 4.57$) ด้านสังคม ($\bar{X} = 4.54$) ด้านสุขภาพร่างกาย ($\bar{X} = 4.53$) ด้านจิตปัญญา ($\bar{X} = 4.48$) และด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 4.11$)

ปัจจัยด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงผลมาก ($\bar{X} = 4.27$) ด้านเจตคติของผู้เรียนต่อโรงเรียนผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.64$) รองลงมาได้แก่ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในครอบครัว ($\bar{X} = 4.42$) ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.30$) และด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการบริหารโรงเรียน ($\bar{X} = 3.74$) โดยปัจจัยด้านผู้เรียนมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทยร้อยละ 53.50 ($R^2 = 0.535$) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 46.5 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นๆ โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ (SE_{est}) เท่ากับ 0.36443 มีค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.731 ($R = 0.731$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาตัวแปร พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน ดังนี้ ด้านเจตคติของผู้เรียนต่อโรงเรียนผู้สูงอายุ ($\beta = 0.295$) ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในครอบครัว ($\beta = 0.256$) ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ($\beta = 0.198$) ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการบริหารโรงเรียน ($\beta = 0.147$) ตามลำดับ และมีค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ เท่ากับ 1.198 โดยสามารถเขียนสมการได้ $Y = 1.198 + 0.301(\text{ด้านเจตคติของผู้เรียนต่อโรงเรียนผู้สูงอายุ}) + 0.186(\text{ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในครอบครัว}) + 0.169(\text{ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ}) + 0.081(\text{ด้านการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการบริหารโรงเรียน})$

ปัจจัยด้านโรงเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับสูงผลมาก ($\bar{X} = 4.48$) ด้านบรรยากาศของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.55$) รองลงมาคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.41$) ซึ่งปัจจัยด้านโรงเรียน สามารถพยากรณ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย

ร้อยละ 58.60 ($R^2 = 0.586$) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 41.4 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นๆ โดยมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานการพยากรณ์ (SE_{est}) เท่ากับ 0.34260 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.766 ($R = 0.766$) เมื่อพิจารณาตัวแปร พบว่า ด้านการจัดการเรียนการสอนมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ ($\beta = 0.577$) ด้านบรรยากาศของโรงเรียนมีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ ($\beta = 0.234$) ตามลำดับ โดยสามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้ $Y = 1.278 + 0.484(\text{ด้านการจัดการเรียนการสอน}) + 0.227(\text{ด้านบรรยากาศของโรงเรียน})$

ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่พบว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ 1.สถานที่เรียนที่ไม่เหมาะสม ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ 2.ระเบียบปฏิบัติและวิธีการดำเนินงานที่ไม่ชัดเจน 3.การเบิก-จ่ายงบประมาณในการดำเนินงานไม่มีระเบียบปฏิบัติรองรับที่ชัดเจน 4.การขาดครูผู้สอนหรือวิทยากรที่จะสามารถถ่ายทอดให้ความรู้กับผู้สูงอายุได้ 5.เนื้อหาหลักสูตรขาดความต่อเนื่องมีการทิ้งช่วงการเรียนการสอน 6.บุคลากรเจ้าหน้าที่ ยังขาดความรู้ในกระบวนการดำเนินงาน 7.ผู้สูงอายุยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการมาเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ 8.การประชาสัมพันธ์ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุยังไม่ครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่

ซึ่งแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากการสัมภาษณ์พบว่าจะต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการพัฒนาสังคมผู้สูงอายุ เพื่อบูรณาการภารกิจด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่ร่วมกันกับส่วนราชการ และภาคส่วนอื่นๆ

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2560: 10) ระบุว่าผู้สูงอายุที่มีคุณภาพคือผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ (Successful ageing) เป็นผู้ที่ดีดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม สามารถควบคุมตนเอง มีความพึงพอใจและทำในสิ่งที่ปรารถนาได้ตามศักยภาพของตน ซึ่งคุณลักษณะผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย การมีช่วงระยะเวลาของการมีอายุยืนยาว มีภาวะด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีการตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถทาง สังคมและเศรษฐกิจ สามารถดูแลตนเอง พึ่งพาตนเองและมีความพึงพอใจในชีวิต ผลวิจัยยังได้สอดคล้องกับแนวคิดของ สมพร เทพสิทธิ (2535: 143) ที่กล่าวว่าพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องพัฒนาทั้งด้านจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีการดำรงชีวิตได้ในระดับที่เหมาะสมกับความจำเป็นขั้นพื้นฐาน มีสัมมาอาชีพ มีรายได้ตามสมควรแก่อัตภาพ มีปัจจัยสี่ในการครองชีพ (ด้านเศรษฐกิจ) มีการศึกษาตามสมควร มีสุขอนามัยที่ดี มีครอบครัวที่ดี (ด้านสังคม) เป็นผู้มีความรู้ สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ (ด้านจิตใจ) นอกจากนี้ยังกล่าวถึงคนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ว่าควรมีลักษณะดังนี้ 1) มีความรู้ 2) มีสุขภาพอนามัยดี 3) มีความสามารถดี 4) มีความคิดดี 5) มีการกระทำดี 6) มีจิตใจดี รวมถึงยังสอดคล้องกับ กุหลาบ รัตนสังขธรรม และคณะ (2535:10) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิต คือ สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลทางด้านร่างกาย สังคม ความคิด และจิตใจ ซึ่งรวมเอาทุกด้านของชีวิตไว้ทั้งหมด ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังสอดคล้องกับอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554) วิจัยเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย ที่มีเป้าหมายในอนาคตที่ต้องการให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับครอบครัวและสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน สังคม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเขตภาคกลางของประเทศไทย ต้องการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพ ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ปัญญา และ ความสุข โดยครอบคลุมมิติต่างๆ ผ่านกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 มาตรา 11 (2) ด้านการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ภายใต้พื้นฐานความเชื่อที่ว่า มนุษย์มีการแสวงหาความรู้และ

พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า มีความสุขที่ได้ออกมาโรงเรียน เกิดการผ่อนคลาย เกิดความสุขทางใจ และสามารถดึงศักยภาพของตนเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและสังคม ถือเป็นการ “เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง”

อีกทั้งปัจจัยด้านผู้เรียนและปัจจัยด้านโรงเรียนทุกปัจจัย ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อให้การดำเนินการการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ข้อ 3.2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต (ไทยรัฐออนไลน์, 2559) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545-2565 ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2552 ในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการมีงานหรือกิจกรรมที่เหมาะสม เพื่อสร้างสรรค์และไม่เป็นภาระต่อสังคมในอนาคต โดยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนและครอบครัว โดยการจัดสวัสดิการด้านการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2560) และสอดคล้องตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ.2553) กำหนดสิทธิของผู้สูงอายุ ที่จะได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และการคุ้มครองอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต รวมถึงการสนับสนุนในด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2553) ซึ่งปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตลอดจนการเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุและยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับผู้สูงอายุเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งที่เป็นการส่งเสริม ต่อยอดนโยบายเก่า และมีการจัดทำนโยบายใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยในอนาคต อีกทั้งผลการวิจัยปัจจัยด้านผู้เรียนและปัจจัยด้านโรงเรียนพบว่ายังสอดคล้องกับแนวคิดของ วันเพ็ญ บุรีสูงเนิน (2552), ทรงยศ แก้วมงคล (2555), Cohen & Uphoff (1980) และ สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ (2558) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

ข้อเสนอแนะ

- 1) รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการกำหนดกรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามได้มีทิศทางในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 2) รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อนำไปสู่การขยายผลและปรับใช้ในพื้นที่ต่างๆ ภายใต้บริบทที่คล้ายคลึงกันเพื่อให้เกิดความแพร่หลายในทุกพื้นที่
- 3) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรสนับสนุนการฝึกอบรมให้กับบุคลากรด้านผู้สูงอายุ
- 4) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. 2559. คู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก http://www.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20161706121558_1.pdf.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. 2560. โรงเรียนผู้สูงอายุประเทศไทย (สิงหาคม 60). สืบค้นจาก <http://www.dop.go.th/th/known/5/44>.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. 2553. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พุทธศักราช 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ.2553). สืบค้นจาก http://www.dop.go.th/download/laws/regulation_th_20152509163042_1.pdf.

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2557. คู่มือการดำเนินงาน ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กุหลาบ รัตนจักรธรรม และคณะ. 2535. การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในวิธีดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานในระดับหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ: โครงการนำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ชมพูนุช พรหมภักดี. 2556. “การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย.” สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา 3 (16): 1-19.
- ทรงยศ แก้วมงคล. 2555. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไทยรัฐออนไลน์. 2559. พม. เร่งเสนอ 4 มาตรการ พัฒนาชีวิตผู้สูงอายุ ตามยุทธศาสตร์ 20 ปี. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/content/789372>.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2560. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2559. กรุงเทพฯ: พรินเตอร์ จำกัด.
- วันเพ็ญ บุรีสูงเนิน. 2552. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. 2544. สวัสดิการผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. 2560. โครงการ “การถอดบทเรียนตัวอย่างที่ดีของโรงเรียน และชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้.” กรุงเทพฯ: เจ พรินท์.
- สมพร เทพสิทธา. 2535. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สมาคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2560. รัฐเดินหน้าพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/36263-รัฐเดินหน้าพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2557. รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557. สืบค้นจาก http://www2.dop.go.th/upload/knowledge/knowledge_th_20162508144025_1.pdf.
- สุรพิเชษฐ์ สุขโชติ. 2558. การนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมผู้สูงอายุที่มีศักยภาพบนฐานระบบสุขภาพพอเพียง. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต พัฒนาศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ มหัตนิรันดกุล และคณะ. 2545. เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย. สืบค้นจาก <https://www.dmh.go.th/test/download/files/whoqol.pdf>.
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. 2554. การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Barrow, G. and Smith, P. 1979. **Aging, Ageism, and Society**. Minnesota: West.
- Beadle-Brown, J. et al. 2008. “Quality of Life for the Camberwell Cohort.” **Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities** 24: 380-390.
- Cohen, J. & Uphoff, N. 1981. **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: Cornell University.
- Escuder-Mollon, P. et. al. 2014. “Impact on Senior Learners’ Quality of Life through Lifelong Learning.” **Social and Behavioral Sciences** 131: 510-516.

- Flanagan, J. 1978. "A Research Approach to Improving our Quality of Life." **American Cytologist** 22:138-139.
- Graney, M. 1975. "Happiness and Social Participation in Aging." **Journal of Gerontology** 30 (6): 701-706.
- Havighurst, R. 1963. "Successful Aging." in R. Williams, C. Tibbits, and W. Donahue (eds.). **Processes of Aging**. Vol 1. New York: Atherton Press.
- Krejcie, R. & Morgan, D. 1970. "Determining Sample Size for Research Activities." **Educational and Psychological Measurement** 30 (3): 607-610.
- Liu, B. 1975. "Quality of Life: Concept, Measure and Result." **The American Journal of Economic and Sociology** 34:1-14.
- Markides, K. & Martin, H. 1979. "A causal model of life satisfaction among the elderly." **Journal of Gerontology** 34: 86-93.
- Sheldon, W. 2000. "The Helping to End Man' Hopeless Existence." **British Medical Journal**. 8:321.
- United Nation. 1995. **Quality of Life in the ESCAP Region**. New York: United Nation.